

**การพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัย
ในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร
จิรวัดน์ พิระสันต์^{a,*} และ วิรุณ ตั้งเจริญ^b**

**Development of a Model for University's Mission
to Develop Local Arts : A Case Study of Naresuan University**

Jirawat Phirasant^{a,*} and Viroon Thongjaron^b

^a คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000

^b มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ 10110

^a Faculty of Education, Naresuan University, Phitsanulok 65000

^b Srinakharinwirot University, Bangkok 10110

* Corresponding author. E-mail address: jirawatp@nu.ac.th (J. Phirasant)

Received 20 August 2003; accepted 18 March 2004

บทคัดย่อ

การพัฒนาแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นการพัฒนามาจากแนวคิดด้านการมีส่วนร่วม ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1. เพื่อพัฒนาแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการ พัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น 2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยกับชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรม 3. เพื่อศึกษาวิสัยทัศน์ และนโยบายของการกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนเรศวร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในมหาวิทยาลัยจำนวน 15 คน การศึกษาภาคสนามของชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นจำนวน 3 แห่ง รวมทั้ง จัดประชุมเสวนาโต๊ะกลมจำนวน 6 คน และการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยจำนวน 6 คน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมสามารถจำแนกได้ 4 ระดับ โดยเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการฯ ร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยนเรศวรกับชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นในทุกภารกิจหลัก และทุกระดับของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 1. ด้านการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชนในการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้าน หลักสูตร เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งวางแผนร่วมกันในรูปของคณะกรรมการฯ 2. ด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชน เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายด้านวิจัยศิลปกรรมท้องถิ่น โดยวางแผนและกำหนดโครงสร้างเพื่อดำเนินการวิจัยในลักษณะของ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและค้นหาคำตอบความรู้ใหม่ 3. ด้านบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย เป็นการดำเนินการโครงการในระดับปฏิบัติ ในรูปของการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อเป็นฐานข้อมูล และตอบสนองความต้องการของชุมชน 4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยร่วมกับชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย โครงสร้างของภารกิจ เพื่อจัดกิจกรรม ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ที่ดำเนินการตามงานและโครงการของมหาวิทยาลัย ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาภารกิจของมหาวิทยาลัยในครั้งนี้ จึงเป็นรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ตามภารกิจทั้ง 4 ด้านของมหาวิทยาลัย ในอันที่จะพัฒนาศิลปกรรม ท้องถิ่นต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัย, ศิลปกรรมท้องถิ่น

Abstract

The development of a model for university's mission is developed from the university-community cooperation concept. The purposes are: 1. to develop the university tasks in maintaining local arts 2. to study the cultural cooperation between the university and the community 3. to study the university visions and policies that encourage local art preservation. This research is a qualitative study involving a documentary research, 15 experts' interviews, 3 field studies on local arts, group discussion (of 6 people), and 6 critics' reviews of the research. The results of the study divide the cooperation into 4 categories, starting from electing the university-community committee to take care of activities of all levels which include 1. Teaching and learning (the university cooperates with the community to produce the curriculum, the contents of the study, and learning strategies); 2. Research (the university and community design the visions and policies for local art research management focusing on the collaboration to create new knowledge); 3. Academic services (the university and community set a practical policy to share the knowledge with the goal to meet the community's academic needs); 4. Art and Culture preservation (the university and community set a policy to offer art and culture activities within the university's own domain). The cooperation between the university and the community with the goal to preserve the local arts is thus shown in the 4 missions mentioned above.

Keywords: a model for university's mission, local arts

บทนำ

การศึกษาเป็นวิวัฒนาการโดยธรรมชาติของสังคม ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการ ในการสืบทอดภูมิปัญญา ค่านิยม และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และพัฒนาไปภายใต้เงื่อนไขของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อล่วงเข้าสู่โลกสมัยใหม่ ที่มีการสถาปนาความเป็นชาติมีระบอบการปกครองรูปแบบการบริหารงานโดยรัฐที่ชัดเจน การศึกษาก็ยิ่งกลายเป็น กลไกที่แนบแน่นอยู่ในโครงสร้างของสังคม โดยมีการกำหนดเป้าหมาย และลักษณะการจัดการศึกษาที่เป็น ระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้น การศึกษานอกจากจะสะท้อนสภาพและระดับพัฒนาการของสังคมแล้ว จะยังสะท้อนถึงอุดมการณ์แห่งชาติ ที่กำหนดขึ้น โดยผู้นำของรัฐในแต่ละยุคสมัยด้วย

การพัฒนาสังคมและพัฒนาประเทศนั้น จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาในกิจการหลาย ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน และในกิจการเหล่านี้ การศึกษาจัดได้ว่ามีความสำคัญที่สุดด้านหนึ่งของการพัฒนาสังคม สังคมใดที่การศึกษา ไม่เจริญก้าวหน้า สังคมนั้นก็ยากที่จะพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนา ให้ดีที่สุดในเท่าที่จะทำได้ เพื่อช่วยให้สมาชิกได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง อันจะนำมาซึ่งพลเมืองที่มีคุณภาพ กอปรด้วยคุณธรรม ความรู้ ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักปรับปรุงตนเอง เข้าใจวิทยาการใหม่ๆ ซึ่งจะสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยรวมได้เป็นอย่างดี สิทธิชัย ธาตานิติ (2524) และ อารุง จันทวานิช (2522) มีความเห็นสอดคล้องเช่นเดียวกันว่า การศึกษาแม้จะมีปัจจัยอย่างเดียวในการแก้ปัญหา และพัฒนาประเทศ แต่การศึกษาย่อมจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมของมนุษย์ ซึ่งจะกลายเป็นพลังในการพัฒนาสังคมและประเทศอย่างไม่มีข้อสงสัย เพราะเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ทั้งนี้เพราะการศึกษา เป็นรากฐานของการพัฒนาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การให้การศึกษา แก่ประชาชนของประเทศเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาทั้งมวลนั่นเอง

ในปี ค.ศ. 1968 คอมป์ ไดกล่าวว่า สังคมในปัจจุบันได้ใช้สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบัน ศาสนา เป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอนประชาชนให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยเฉพาะเด็ก และวัยรุ่น หน้าที่ของการศึกษาจึงรวมทั้งการศึกษาวิชาการ เทคนิคต่างๆ การฝึกฝนอาชีพ ค่านิยม การค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ และการนำเอาความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในสังคม และเพื่อพัฒนาความ เป็นอยู่ให้เจริญก้าวหน้าขึ้น (ธนู, 2515) นักการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นว่า กระบวนการศึกษา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และในทาง ตรงกันข้าม สังคมก็เป็นตัวกำหนดนโยบายการศึกษาโดยเริ่มมา จากนักบริหารซึ่งเป็นผู้วางแผนการศึกษา ผู้บริหารจะต้องศึกษาเหตุการณ์ของโลกของประเทศ เพื่อนำมา เปรียบเทียบ วิเคราะห์ประเมินสภาพและเหตุการณ์ปัจจุบันว่า จะจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติมากที่สุด ประหยัดที่สุด ถึงจุดหมายปลายทางเร็วที่สุด นักการศึกษาจะต้องวางแนว วิธีการและเนื้อหาของการอบรมสั่งสอนในรูปของหลักสูตร ประมวลการเรียนการสอน แล้วสร้างครูขึ้นมา เป็นกระจุกเงาเพื่อให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่ถูกต้องตามวิธีการที่นักบริหารการศึกษาได้วางแนวทางไว้ การศึกษาย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่พื้นฐานและความเหมาะสมของสังคม

ดังนั้น ในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จึงต้องดำเนินการพัฒนาการศึกษาควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยอันสำคัญในการพัฒนาด้านต่างๆ ทุกด้าน การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทั้งนี้สังคมจะก้าวหน้าหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็เพราะการศึกษา และคนที่ได้รับการศึกษาจะช่วยพัฒนาสังคม หากประชาชนไม่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางตาม ความต้องการในอันที่จะพัฒนาประเทศแล้ว การพัฒนาด้านอื่นก็จะล้มเหลว ดังนั้นถ้าสังคมจะมีประสิทธิภาพเพียงไร ก็ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพทางการศึกษาด้วย และจากผลการวิจัยเชิงนโยบายในการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ทำให้มองเห็นถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของประเทศ ทั้งในด้านประชากร เศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม ตลอดจนบทบาทของประเทศในประชาคมโลก ซึ่งจากการประจักษ์ถึงแนวโน้ม ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ต่างๆ เหล่านี้ ทำให้เห็นถึงความจำเป็นที่ประเทศไทย

จำเป็นจะต้องแสวงหาดุลยภาพที่เหมาะสมของการพัฒนาระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความเจริญงอกงามทางสังคมภายใต้ภาวะอื่นๆ ตลอดจนในสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของสถาบัน ทั้งนี้ “...ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาเป็นภารกิจที่จะครอบคลุมความหมายที่กว้างขึ้นในอนาคต เนื่องจากแนวโน้มการผสมผสานทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในประชาคมโลกในด้านเศรษฐกิจสังคมที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาอย่างมีดุลยภาพ...” (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2533)

แนวคิดแบบองค์รวมนี้ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539) กล่าวเสริมว่า มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสิ่งทั้งหลายอยู่ในระบบที่เชื่อมโยงกัน มีผลกระทบต่อกันและกัน มนุษย์มีทั้งส่วนที่เป็นตัวของตัวเอง และส่วนที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบ การมีปัญญา เข้าใจตนเอง เข้าใจระบบ และสามารถดำรงอยู่ร่วมกันในระบบอย่างได้ดุลยภาพ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของมนุษยชาติ การเรียนรู้ของมนุษย์ทุกวันนี้ไม่ได้เรียนรู้เพื่อให้เข้าใจตนเองและเข้าใจระบบ แต่เป็นการเรียนรู้ที่เน้นทางด้านเทคนิคเกือบทั้งหมด มนุษย์จึงไม่มีปัญญาที่เข้าใจตนเองและไม่มีปัญญาเข้าใจระบบ การดำรงอยู่ร่วมกันได้ดุลยภาพ ควรเป็นจุดมุ่งหมายร่วมกันของมนุษย์ หรือเป็นตัวตั้งของการพัฒนา เพราะมนุษย์ไม่ได้ดำรงอยู่โดดๆ ชีวิตมนุษย์ล้วนเป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างสิ่งทั้งหลายทั้งปวง (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539)

การรักษาดุลยภาพของสังคมจำเป็นต้องมีระบบที่เป็นตัวประสานชีวิตร่วมกัน คือ ศิลปวัฒนธรรม เพราะศิลปวัฒนธรรม คือ ระบบการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ ศิลปวัฒนธรรมต่างจากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีหรือเศรษฐกิจ ซึ่งแยกส่วนเป็นเรื่องๆ และเฉพาะบางคน แต่ศิลปวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อคนทั้งหมดที่เป็นบูรณาการและมีจุดมุ่งหมายที่ดุลยภาพของการดำรงชีวิตร่วมกัน จึงเป็นภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539)

ในด้านรูปแบบของศิลปวัฒนธรรม จะพบความหมายที่เป็นแบบอย่างเฉพาะตนที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย และดำรงอยู่ในวิถีชีวิตคนไทย การเรียนรู้ความงามจากประสบการณ์จึงทำให้เรามีความรู้ ความเข้าใจ ได้สัมผัสกับความสวยงามด้วยความรู้สึกสุนทรีย์ ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เราเห็นคุณค่า เกิดความชื่นชมในสิ่งนั้นๆ ผลลัพธ์โดยตรงที่เราได้รับก็คือ ความอึดเอิบและความรู้สึกร่วมผูกพันในชุมชนของตน เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของตนเอง ชุมชน ที่มีสิ่งอันควรค่าต่อการดูแลรักษา อีกทั้งเป็นสิ่งที่ชุมชนคิด และเชื่อร่วมกันในคุณค่าของศิลปกรรมนั้น ที่ส่งสืบทอดมาจากภูมิปัญญาและวิถีชีวิตแห่งตน

ดังนั้น การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม จึงถือว่าเป็นมิติสำคัญของการศึกษา เป็นพลังขับเคลื่อนทางศิลปวัฒนธรรมและเป็นฐานแห่งการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ได้สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน แม้ว่ารูปแบบการจัดการศึกษาในแต่ละยุคสมัยจะแตกต่างกันแต่ปรัชญา ในการศึกษาที่ยึดหลักการเดิม คือ การเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคที่ได้รับการพัฒนา โดยยกฐานะจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศ ซึ่งได้รับการจัดตั้งให้เป็นมหาวิทยาลัยตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยได้มีผลบังคับใช้มาตั้งแต่วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 และจากที่มหาวิทยาลัยนเรศวรตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางตอนบน เป็นแหล่งที่มีวัฒนธรรมทั้งสองภาคมาผสมผสานกัน ทำให้มีวัฒนธรรมหลากหลายกันไป มหาวิทยาลัยนเรศวรจึงมีหน้าที่หลักที่จะต้องอนุรักษ์ สืบสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งจรรโลงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของสองภูมิภาคนี้ โดยการอบรมให้นิสัย และบุคคลทั่วไปมีคุณธรรมขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นรากฐานที่ดีต่อสังคม และต้องมีการสืบทอดวัฒนธรรม และรักษาสืบต่อไปตามของวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป สำหรับในส่วนของการกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้กำหนดไว้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2542)

“...ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามของภูมิภาคและประเทศชาติ ด้วยการศึกษ การวิจัย และเผยแพร่ไปสู่ชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยจะเป็นผู้กลั่นกรอง เลือกสรรวัฒนธรรมใหม่ และเผยแพร่ไปสู่ประชาชน โดยผ่านกิจกรรมและบริการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย...”

ดังนั้น ศิลปวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมไทยในเชิงศิลปมหาวิทยาลัยควรจะเป็นผู้ดำรงไว้ ซึ่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และวิทยาการที่ได้ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษให้สังคมได้เจริญทางปัญญาและสุนทรีย์ ที่จะเข้าใจในความผสมผสานกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับบริบทของสังคม (social context) ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ศาสนา ท้องถิ่น ชุมชน วัฒนธรรม หรือบริบทศิลปกรรม (fine arts context) วิรุณ ตั้งเจริญ (2544) กล่าวว่า การศึกษาศิลปวัฒนธรรม เป็นการค้นคว้าวิจัยอนุรักษ์เพื่ออดีต สืบสานเพื่อปัจจุบัน และพัฒนาเพื่อนาคต ศิลปวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาและสืบทอดผ่านกระบวนการทางสังคม ระบบสังคมและกระบวนการทางการศึกษา สังคม ชุมชน และสถาบันการศึกษาต้องตระหนักและรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อศึกษาทำความเข้าใจ และพัฒนาไปสู่อนาคต

ในปัจจุบันรูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยนเรศวร ยังขาดความชัดเจนในแง่ของการปฏิบัติเป็นอย่างมาก มีผลให้แต่ละกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย ยึดความพร้อมของหน่วยงานเป็นส่วนใหญ่ ขาดความสนใจเกี่ยวกับบริบทของสังคมและชุมชนท้องถิ่น เช่น ความมีส่วนร่วมในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ข้อมูลศิลปกรรมท้องถิ่นในอันที่จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น ที่ส่งผลให้เกิดกิจกรรม และการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

จากสาระและแนวคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะทำการวิจัยและพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น อันจะเป็นแนวทางเลือกทางหนึ่งในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน โดยมีศิลปวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการเชื่อมประสานในลักษณะที่เป็น องค์รวมของการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยกับชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรม
3. เพื่อศึกษาวิสัยทัศน์และนโยบายภารกิจทางด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยสำหรับการพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยแบ่งการดำเนินการ ออกเป็น 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดด้านวิสัยทัศน์ และนโยบายของมหาวิทยาลัยในการกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในมหาวิทยาลัยประกอบด้วย ผู้บริหารมหาวิทยาลัยจำนวน 5 ท่าน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมจำนวน 4 ท่าน และหัวหน้าโครงการศิลปวัฒนธรรมจำนวน 6 ท่าน

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดพื้นที่ในการวิจัยทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น ประกอบด้วยชุมชนทางด้านศิลปหัตถกรรม ได้แก่ ชุมชนบ้านม่วงหอม ตำบลแก่งโสภา อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ชุมชนทางด้านทัศนศิลป์ ได้แก่ ชุมชนบ้านทุ่งหลวง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และชุมชนทางด้านศิลปะการแสดงและดนตรี ได้แก่ ชุมชนบ้านปากโทก ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นตัวแทนของชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครื่องมือวิจัย โดยการทบทวนวรรณกรรม กำหนดประเด็นคำถามและประเด็นการสังเกต สร้างเป็นเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสัมภาษณ์กลุ่ม และแบบสนทนากลุ่ม พร้อมกับพัฒนาความตรงเชิงเนื้อหา พัฒนาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ จำนวน 5 ท่าน

ขั้นตอนที่ 4 เก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามภายใต้กรอบแนวคิดจากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 1. ผู้สร้างสรรค์ศิลปกรรมท้องถิ่น 2. ผู้นำองค์กรชุมชน 3. นักวิชาการด้านศิลปกรรมชุมชน 4. ผู้นำทางศาสนา 5. ตัวแทนชุมชน ของพื้นที่ทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นของภาคเหนือตอนล่าง จากขั้นตอนที่ 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน และข้อมูลด้านศิลปกรรมท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยทัศน์และนโยบายของมหาวิทยาลัยในการกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน และข้อมูลด้านศิลปกรรมท้องถิ่นในขั้นตอนที่ 4 จากข้อค้นพบในการวิจัย ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีโตะกลม จำนวน 6 ท่าน กำหนดเป็นรูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น แล้วนำรูปแบบดังกล่าวจัดสัมมนา และวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัย โดยประกอบด้วยอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ภายนอกมหาวิทยาลัยจำนวน 3 ท่าน เพื่อพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร ต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ด้วยวิธีพรรณนา วิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามตามประเด็นที่ศึกษา คือ การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยกับชุมชนทางด้านศิลปกรรม วิสัยทัศน์และนโยบายภารกิจทางด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนเรศวร สร้างเป็นรูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยนเรศวรในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร

ผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นการศึกษาวิจัยทัศน์ นโยบาย และการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ทั้งนี้เป็นการเสนอแนวคิดร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ โดยให้มีการผสมผสานและบูรณาการในภารกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน โดยที่มุ่งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อสร้างจิตสำนึกและความผูกพันของสังคมกับมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนผลวิจัย พบว่า

1. **วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร** มหาวิทยาลัยนเรศวรต้องพัฒนาไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากลด้วยการให้ได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติ การปฏิบัติการกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ต้องเป็นการผสมผสานกับภารกิจด้านอื่นๆ อันได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านวิจัย และด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนอย่างบูรณาการ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ทั้งด้านองค์ความรู้ สติปัญญา จริยธรรมรวมทั้งการปฏิบัติตนอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข

2. นโยบายมหาวิทยาลัยนเรศวรประกอบด้วย

2.1 มหาวิทยาลัยต้องมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล มีความรอบรู้ทางทฤษฎี และทักษะการปฏิบัติงานวิชาชีพในสาขาของตนเองได้ตามที่มาตรฐานวิชาชีพกำหนด อีกทั้งต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพด้วย โดยสรุปบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

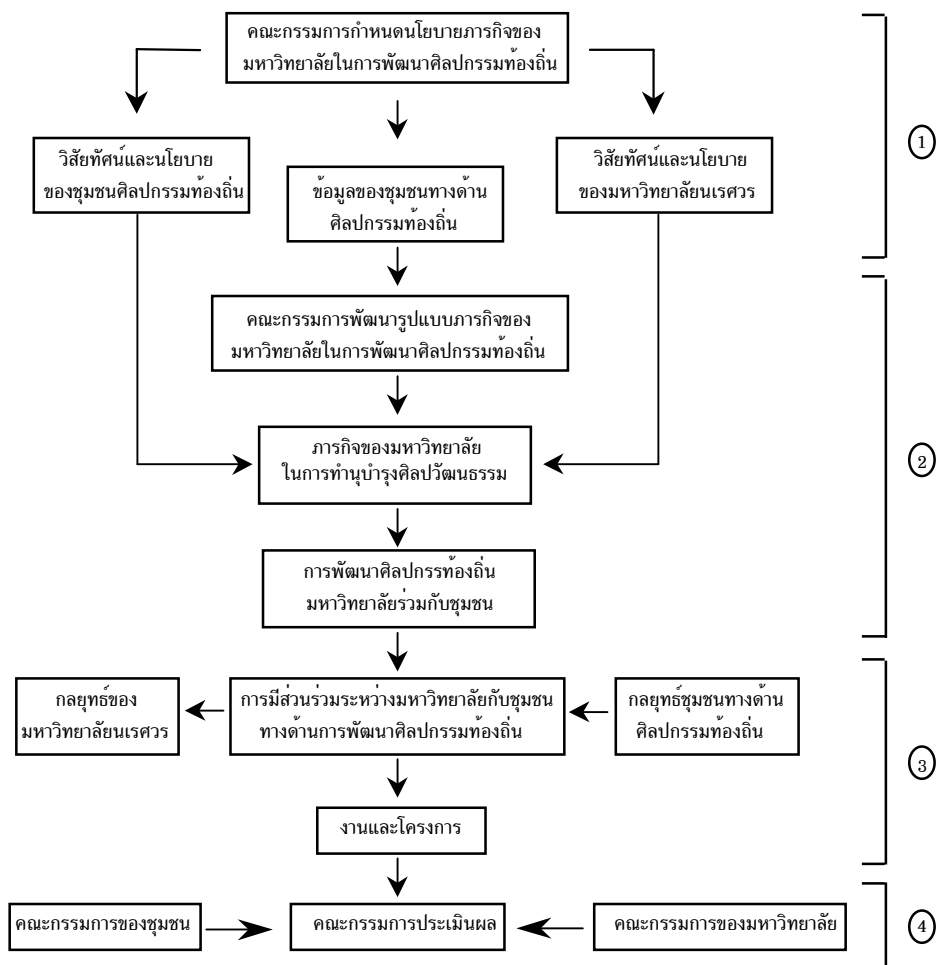
2.1.1 เป็นผู้มีความเพียร ความอดทน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม บูรณาการทั้งร่างกาย จิตใจและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

- 2.1.2 เป็นผู้มีความสัมพันธ์ มีความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเสียสละ
ตลอดจนมีอุดมการณ์ต่อส่วนรวม
- 2.1.3 เป็นผู้รอบรู้วิชาการ เชี่ยวชาญวิชาชีพในสาขานั้น ๆ ตลอดจนคิดเป็นทำเป็น
แก้ปัญหาเป็น และมีความมุ่งมั่นที่จะแสวงหาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
- 2.1.4 เป็นผู้มีความรู้แบบบูรณาการ รวมทั้งได้เรียนรู้ทั้งความรู้อันเป็นสากล และ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน
- 2.2 เป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งความเป็นเลิศทางการวิจัย (research oriented) โดยเฉพาะทางด้าน
ศิลปวัฒนธรรม ควรสร้างองค์ความรู้เข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของงานศิลป-
วัฒนธรรมไปยังหน่วยงานต่างๆ นอกจากนั้นควรจัดโครงการบริการทางให้สอดคล้องกับการ
ดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรม และเหมาะสมกับบริบทแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ
โดยการสร้างเครือข่ายของภารกิจของมหาวิทยาลัยกับชุมชน ให้เป็นรูปธรรมทาง
ด้านศิลปวัฒนธรรมที่มุ่งไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยต้นแบบ สบง สันติ เป็นสังคมแห่ง
ความเอื้ออาทร เป็นตัวอย่างที่ดีงามของสังคม และเป็นที่พึงพิงของประชาชนได้อย่างแท้จริง

3. รูปแบบของภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น เน้นการมีส่วนร่วม
กับชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย

- 3.1 นโยบายเชิงบริหาร
- 3.2 แผนปฏิบัติการ
- 3.3 การปฏิบัติการ
- 3.4 การประเมินผล

ซึ่งรูปแบบของภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น ต้องมีการแลกเปลี่ยนองค์
ความรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน ว่าชุมชนเป็นแหล่งองค์ความรู้ที่มีชีวิต
ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ดังนี้ ภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น
จึงเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนาความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชน โดย
มหาวิทยาลัยต้องเป็นเพียงผู้ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายชุมชนได้สื่อสารซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
อันจะนำมาสู่ความร่วมมือและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ดังรูปต่อไปนี้

หมายเหตุ: 1 หมายถึง นโยบายเชิงบริหาร
 2 หมายถึง แผนปฏิบัติการ
 3 หมายถึง การปฏิบัติการ
 4 หมายถึง การประเมินผล

รูปที่ 1 รูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น

อภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร โดยการมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยกับชุมชน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม 4 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในการริเริ่ม การมีส่วนร่วมในชั้นวางแผน การมีส่วนร่วมในชั้นดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในชั้นประเมิน โครงการและระดับการดำเนินงาน สามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบายเชิงบริหาร ระดับแผนปฏิบัติการ ระดับการปฏิบัติการ และระดับการประเมินผล ประกอบด้วย

1. **ระดับนโยบายเชิงบริหาร** ประกอบด้วย กรรมการที่เป็นผู้บริหารของมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย อธิการบดี และรองอธิการบดี โดยมีหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และกระบวนการที่จะก้าวไปสู่เป้าหมาย โดยรวมภารกิจของมหาวิทยาลัยให้เชื่อมโยง สอดคล้องซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งกำหนดนโยบายในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นภายใต้วิสัยทัศน์และนโยบายของมหาวิทยาลัย วิสัยทัศน์และนโยบายของชุมชนด้านศิลปกรรมท้องถิ่น และข้อมูลของชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น

2. **แผนปฏิบัติการ** เป็นคณะกรรมการในการนำวิสัยทัศน์และนโยบายของระดับนโยบายเชิงบริหารของมหาวิทยาลัยมาเป็นรูปแบบการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการดังนี้

- 2.1 ผู้บริหารมหาวิทยาลัย
- 2.2 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย
- 2.3 หัวหน้าโครงการศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย

ผลจากการวิจัยพบว่า วิสัยทัศน์และนโยบายของการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนต้องประกอบด้วยภารกิจ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านการวิจัย ด้านการบริการวิชาการ และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งต้องเชื่อมโยงและบูรณาการซึ่งกันและกัน

ด้านวิชาการ พบว่า มหาวิทยาลัยนเรศวรได้มีการเปิดหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ทั้งทางตรงและทางอ้อมหลายสาขาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ด้านการวิจัย พบว่า มหาวิทยาลัยนเรศวรได้กำหนดนโยบาย และแผนงานในการสนับสนุนและส่งเสริมงานวิจัย เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรู้ใหม่ การพัฒนาการเรียนการสอนและการนำไปใช้เพื่อพัฒนาประเทศ

ด้านการบริการวิชาการ พบว่า มหาวิทยาลัยนเรศวร มีการดำเนินงานบริการวิชาการแก่สังคม และสอดคล้องกับภารกิจของมหาวิทยาลัย มีการประเมินผลการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม พบว่า มหาวิทยาลัยนเรศวรได้มีการดำเนินงานทางด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตามวัตถุประสงค์และแผนงานที่กำหนดไว้ มีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผล

นอกจากนี้ การพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า การนำคณะกรรมการพัฒนาแบบภารกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม และหัวหน้าโครงการต่างๆ มาเสวนาโต้เถียงกับคนในชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นที่เกิดจากกลยุทธ์ มาตรการ และกำหนดโครงการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน

3. **การปฏิบัติการ** จากการวิจัยพบว่า การพัฒนาแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์และโครงการ โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์จากมหาวิทยาลัยและชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น สำหรับกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยและชุมชนประกอบด้วย

- 3.1 ร่วมกับชุมชนศิลปกรรมท้องถิ่น เพื่อจัดการเรียนการสอนด้านศิลปวัฒนธรรมที่เป็นระบบบนพื้นฐานของการสร้างและใช้เครือข่ายทางสังคม

- 3.1.1 การศึกษาในระบบ สนับสนุนให้ปราชญ์ชาวบ้านมาสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพจริงในชุมชน อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศิลปกรรมในมิติต่างๆ
- 3.1.2 การศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยควรจัดให้มีเครือข่ายการฝึกอบรม ทัศนศึกษา ให้ความรู้แก่บุคลากรในมหาวิทยาลัย สร้างความเข้าใจแก่นิสิต อาจารย์ และบุคลากร ในเรื่องบทบาทในการร่วมกันจัดการศึกษา พัฒนาความรู้ สารสนเทศและเทคโนโลยี จากสังคมภายนอก เพื่อนำกลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน
- 3.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย มหาวิทยาลัยสนับสนุนการจัดทำศูนย์ข้อมูล หรือพิพิธภัณฑ์ ชุมชนที่มีข้อมูลเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของมหาวิทยาลัยและชุมชน เพื่อสร้างชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้
- 3.2 ร่วมกับชุมชนในการจัดโครงการ ประชุม สัมมนา และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อจัดทำฐานข้อมูลที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ การดำเนินงานทางด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ควรมีโอกาสแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เป็นเวที (forum) หรือเป็นพื้นที่สาธารณะ (public space) หรือโอกาสที่เครือข่ายทางด้านศิลปวัฒนธรรมสามารถพบปะรวมตัวกันเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน ถกแถลงข้อมูล แสดงความคิดเห็น คุณค่า อุดมการณ์ ประสบการณ์ ปัญหาการดำเนินงาน ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมและประเมินผลจากการจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัยและชุมชนด้านศิลปกรรมท้องถิ่นร่วมกัน รวมทั้งเป็นฐานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน
- 3.3 งานและโครงการจากการวิจัยแผนและโครงการของการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนของภารกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น พบว่าโครงการที่จะพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นภายในภารกิจการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยประกอบด้วย
 - 3.3.1 โครงการอบรมสัมมนาส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยและชุมชนศิลปกรรมท้องถิ่นได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น การเสวนาพบปะพูดคุยกันตามโอกาสที่เหมาะสม
 - 3.3.2 โครงการกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ทั้งที่เป็นกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของเครือข่าย ทั้งกิจกรรมของมหาวิทยาลัยและกิจกรรมของชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น รวมทั้งกิจกรรมที่จัดดำเนินการตามแผนงานและ โครงการของมหาวิทยาลัยและชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน
 - 3.3.3 โครงการจัดระดับองค์ความรู้และการศึกษาวิจัยร่วมกับชุมชนเป็นการศึกษา และการมีส่วนร่วมการเก็บข้อมูลทางศิลปกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะทางด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษาอดีต ปัจจุบัน และอนาคต อันจะสร้างความรู้และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
 - 3.3.4 โครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน สนับสนุนให้มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมขึ้นในชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงวิถีชีวิตความเป็นมาของชุมชน อันจะนำไปสู่ความรู้และความภาคภูมิใจในชุมชน ทั้งนี้เป็นการสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

- 3.3.5 โครงการศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เป็นการสนับสนุนให้ชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของชุมชนศิลปกรรมท้องถิ่นอื่น ๆ หรือหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3.3.6 โครงการสร้างและพัฒนาเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมที่เป็นระบบ เป็นการพัฒนาเครือข่ายศิลปวัฒนธรรม ได้ร่วมกันพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิชาทฤษฎีความรู้ คำถาม หาคำตอบและแนวทางเลือกในการดำเนินงานการปฏิบัติงาน ประเมินการดำเนินงานและสรุปร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดภูมิปัญญาหมู่ที่สามารถยกระดับองค์ความรู้ และส่งสมภูมิปัญญา อันจะเป็นพลังในการพัฒนา และแก้ปัญหาทางศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน
- 3.3.7 โครงการจัดระบบฐานข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลของบรรพบุรุษโดยสร้างสรรค์ เลือกรวบรวม ก่อร่าง พัฒนา และสั่งสมไว้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ โดยจัดให้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมแล้วนำออกมาเผยแพร่ และถ่ายทอดไปยังเยาวชน และประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างความเข้าใจในคุณค่า สาระ และความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การเห็นคุณค่า ความสำคัญ คุณประโยชน์ จนเกิดจากประพฤติปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต
- 3.3.8 โครงการพัฒนาองค์ความรู้สู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นการเน้นการศึกษา และการพัฒนาอาชีพ ท้องถิ่นที่ใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ทั้งด้านศิลปกรรม อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยคำนึงถึงการผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่เป็นประโยชน์นำมาจำหน่ายสร้างรายได้ นอกจากนี้ยังต้องเน้นการสร้างผลิตภัณฑ์อันคงไว้ถึงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

4. การประเมินผล การประเมินผลนี้เป็นการสร้างกลไก การติดตามและการประเมินผล การดำเนินงานและการประเมินการดำเนินงานตามแผนและโครงการ เพื่อแก้ไขปรับปรุง ซึ่งการประเมินผลในมหาวิทยาลัยประกอบด้วย หน่วยประกันคุณภาพการศึกษา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หรือหัวหน้าโครงการต่าง ๆ ร่วมกับตัวแทนของชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น โดยมีหน้าที่ชี้แนะการดำเนินการในแต่ละงาน และแต่ละโครงการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ วิสัยทัศน์ และนโยบายเพื่อดำเนินการ โดยการพัฒนากิจกรรมชีวิต การดำเนินงานที่เน้นผลสัมฤทธิ์ของงานและโครงการแต่ละช่วงเวลาอย่างชัดเจน และส่งเสริมการมีส่วนร่วม การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยและชุมชนตั้งแต่เริ่มสร้างเกณฑ์ชีวิต การติดตาม ตรวจสอบ เพื่อทบทวนแผน และโครงการเป็นระยะ ๆ และประเมินผลการดำเนินงานตามแผน รวมทั้งปรับปรุง แก้ไข หรือการกำหนดงานและโครงการใหม่ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย สามารถสรุปข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวรและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เนื่องจากศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางจิตใจ ความเจริญงอกงามทางสังคม และความเจริญงอกงามทางวัตถุ ซึ่งการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมจะทำให้คนในสังคมมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ซึ่งจะก่อให้เกิดอารยธรรมแห่งมนุษยชาติที่มวลรวมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นพลังของสังคมทางภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ

การเมือง สังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ดังนั้น จึงควรกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศด้วยกลยุทธ์วัฒนธรรมเชิงรุก โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ส่งเสริมคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันหลากหลาย ส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมศักดิ์ศรีชุมชนท้องถิ่น สิทธิและเสรีภาพแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

2. การจัดทำนโยบายของมหาวิทยาลัย ที่มีภารกิจด้านการเรียน การวิจัย การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ควรใช้ทุกมิติที่หลากหลายเชื่อมโยงกันในทุกด้าน โดยมีเนื้อหาที่เป็นการบูรณาการ นำความรู้จากหลายสาขาเชื่อมโยงความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน ส่งเสริมความคิดริเริ่ม และการทำงานอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กันอย่างจริงจัง โดยคำนึงถึงทรัพยากรในท้องถิ่น ที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความสันติสุข

ข้อเสนอแนะหน่วยงานภาคปฏิบัติ

1. การศึกษาในมหาวิทยาลัย ต้องให้จริงจังกับการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ให้สามารถทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ สืบสาน และสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ทุกคนมีโอกาสเรียนรู้ อนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ให้มีทางเลือกที่หลากหลาย โดยต้องจัดการศึกษาให้มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชนเข้ากับความรู้สมัยใหม่มากกว่ามุ่งเน้นเนื้อหาความรู้สำเร็จรูปเป็นหลัก

2. การพัฒนาโดยใช้มิติทางศิลปวัฒนธรรม ในการพัฒนาควรคำนึงถึงว่าชุมชนเป็นเจ้าของศิลปวัฒนธรรม ชุมชนสามารถก่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ เพราะชุมชนที่มีพื้นฐานความเอื้ออาทร การช่วยเหลือและความสามัคคีที่เป็นมรดกตกทอดกันมานาน การรวมตัวของชุมชน เป็นการรวมตัวตามแนวนอนไม่ใช่แนวตั้ง ทำให้สมาชิกในชุมชนมีฐานะเท่าเทียมกัน ดังนั้นหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรเป็นผู้สนับสนุน มากกว่าเป็นผู้ควบคุมชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. รูปแบบของภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นการศึกษาเฉพาะภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น ควรนำรูปแบบไปปฏิบัติจริงเพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอื่นๆ ต่อไป

2. วิสัยทัศน์และนโยบายของแต่ละมหาวิทยาลัย มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการนำรูปแบบไปใช้ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับภาพเชิงซ้อน และความหลากหลายของมิติทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

3. มหาวิทยาลัยที่ได้นำแนวคิดจากผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการจัดและดำเนินการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบของแผนงาน งาน/โครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ แล้ว ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลและประเมินผล การจัดและดำเนินการ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่กรุณาให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2539. *ชีวิตและงานผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
พับลิชชิ่ง.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2533. *อุดมศึกษาไทย: สู่อนาคตที่ท้าทาย*. ในรายงานของคณะกรรมการจัดทำแผนอุดม
ศึกษาระยะยาว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนู แสงศักดิ์. 2515. การศึกษาพัฒนาการกับการพัฒนาทางการเมือง ใน *ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาประเทศ*
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2542. *รายงานประจำปีมหาวิทยาลัยนเรศวร*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. 2544. *มหาวิทยาลัย การวิจัยและทศศิลป์*. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- สิทธิชัย ธารานิติ. 2524. *การศึกษากับสังคม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อำรุง จันทวานิช. 2522. การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการศึกษา. *วารสารการศึกษาแห่งชาติ*. 14, 13-31.
- Coombs, P. H. 1968. *The World Educational Crisis: A Systems Analysis*, New York: Oxford
University Press.